

مروری بر قدیمی ترین رسانه علمی تعلیم و تربیت

«مجله تعلیم و تربیت»
(سال اول شماره های ۱ تا ۲۱)

● مهران آشوری*

اشاره

نشریه «تعلیم و تربیت» قدیمی ترین رسانه حوزه تعلیم و تربیت، است که قدمتی چندین ساله دارد و علاوه بر قدمت، حاوی مقالات ارزشمندی است که می توانند برای برنامه ریزان و پژوهشگران مفید و مناسب باشند لذا در این گزارش به معرفی شماره های یک سال اول (یک تا دوازده) آن خواهیم پرداخت.

مقدمه

نشریه تعلیم و تربیت به صاحب امتیازی «وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه»، مدیر مسئولی میرزا علی اصغر خان حکمت، و با همکاری نصرالله فلسفی، محسن شاملو، محمد محیط طباطبائی، لطف علی صورتگر، محمد مهدی پور کریم، مظاهر مصفا، حبیب یغمائی و ایرج جهانشاهی سال های متمادی منتشر می شد احتمالاً به نظر می رسد هم اکنون به صورت فصلنامه علمی - پژوهشی تعلیم و تربیت زیر نظر «سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی» منتشر می شود ادامه همان نشریه باشد. این نشریه ابتدا به سردبیری، اقبال یغمائی و عبدالمحمد آیتی در تهران، تحت نظر اداره کل انطباعات وزارت معارف در سال ۱۳۰۴ خورشیدی منتشر شد.

تاریخچه وزارت فرهنگ و هنر:

در سال ۱۲۷۲ قمری، معادل ۱۲۳۰ خورشیدی، وزارتخانه ای با عنوان «وزارت علوم و معارف» تأسیس شد و سپس در سال ۱۳۲۸ قمری معادل ۱۲۸۹ خورشیدی، به «وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه» تغییر نام یافت. این وزارتخانه وظایف آموزش و پرورش، فرهنگ و هنر، علوم و آموزش عالی، و سازمان اوقاف را برعهده داشت. در سال ۱۳۱۷ خورشیدی به موجب مصوبه «فرهنگستان ایران»، کلمه «فرهنگ» جایگزین کلمه «معارف» شد و وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه به «وزارت فرهنگ» تغییر نام داد.

* کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع رسانی و مسئول مجلات مرکز اسناد و کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران

شماره نخست:

نخستین شماره از سال نخست تعلیم و تربیت در فروردین ماه ۱۳۰۴ خورشیدی به صورت مصور، به زبان فارسی و به صورت ماهنامه وارد عرصه مطبوعات شد. تعلیم و تربیت از قدیمی ترین انتشارات مستند دولتی است که چندین دوره انتشار داشته و از مرداد- شهریور ۱۳۱۷ با عنوان «آموزش و پرورش» توسط «اداره کل نگارش» وزارت فرهنگ منتشر شده است.

جلد این مجله به این صورت بوده است: در بالا و وسط جلد، علامت شیر و خورشید، در دو طرف آن، عبارتهای «سال اول» و «شماره اول»، در پایین آن، با قلم درشت تر، عنوان «تعلیم و تربیت» دیده می شود. کمی پایین تر، جمله «مجله ای است که در هر ماه حاوی مقالات فنی و اطلاعات رسمی از طرف وزارت معارف منتشر می شود»، آمده است. روی جلد نخستین شماره آن، قسمتی از فهرست مطالب چاپ شده است. فهرست مطالب دارای عنوان مقالات فنی و نام نویسنده، ولی فاقد شماره صفحه بود. برای مثال، روی جلد شماره اول نوشته شده است: مقالات فنی شماره اول: «مجله تعلیم و تربیت» از آقای میرزا علی اصغر خان حکمت، «تربیت و تعلیم در ایران» از آقای رشید یاسمی، «تعلیمات فنی» از آقای دکتر اشترونک - رئیس مدرسه صنعتی دولتی، «تربیت اداره» از آقای میرزا عیسی خان صدیق.

روی جلد مجله هزینه اشتراک مجله به این صورت قید شده است: «بهای سالیانه: همه جا ۲۵ قران و تک نمره ۲ قران است.»

سپس نام مدیر مسئول: «مدیر مسئول: میرزا علی اصغر خان حکمت رئیس تفتیش» و کمی پایین تر: «عنوان مراسلات: طهران- وزارت معارف. مجله تعلیم و تربیت، عنوان تلگرافی: تعلیم و تربیت»، و در نهایت نام چاپخانه در آخرین قسمت قابل نگارش بر روی جلد، به صورت «مطبعة فاروس طهران»، دیده می شود.

بر پشت جلد مجله، فهرست مندرجات نشریه در دو ستون «عنوان مقاله» و «شماره صفحه» دیده می شود که از این قرار است: «حکم وزارتی» صفحه ۱؛ «مجله تعلیم و تربیت» صفحه ۳؛ «تربیت و تعلیم در ایران» صفحه ۶؛ «تعلیمات فنی» صفحه ۸؛ «تربیت اداره» صفحه ۱۳؛ قسمت رسمی شامل: «عمارت مسعودیه» صفحه ۱۷؛ «جشن وزارت معارف» صفحه ۱۸؛ «نظامنامه اداری» صفحه ۲۶؛ «احصائیه [آمار] تعلیمات دولتی در سال ۱۳۰۳» صفحه ۳۵؛ «متحدالمالها» صفحه ۳۸؛ «کتاب اعتماد به نفس» صفحات ۱-۸. صفحه شمار انتهایی مجله در قسمت کتاب «اعتماد به نفس» جداگانه است.

مشارالدوله، کفیل وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، در صفحه های اول و دوم نشریه، حکم وزارتی از وزارت مذکور با عبارت «اداره کابینه نمره ۹۶۵» را که حاوی مطالب سودمندی درباره نشریه تعلیم و تربیت است، به این صورت منتشر کرده است:

«یک نوع مقاصدی به نظر می‌رسد که به انتشار مجله که مندرجات آن مخصوص رموز تعلیم و دقایق تربیت می‌باشد، در آینده به افاده نتایجی که عین همان مقاصد است، موفقیت شایانی حاصل خواهد گردید و ضمناً نشر افکار سودمند، یعنی افکاری که در آزمایش عملیات تعلیمی بس روشن و مجرب شده‌اند، به آسانی در صفحات این مجله در قالب کلمات آراسته گردیده و هادی طرقي خواهد بود که به نمایش آن داوطلبان خدمت به تعلیم و تربیت، زودتر به آرزوهای دیرینه که در ترقی و تعالی اولاد ایران است، موفق خواهند شد.

خیلی سهل می‌توان باور کرد که از تجارب معلمین که سال‌های متمادی به شغل تعلیم اشتغال داشته‌اند، منافع کثیری برای سهولت امر تعلیم در آتیه به دست می‌آید و بهترین راهی که برای حصول این مقصود و برای مواجهه و مقابله نمودن افکار معلمین بدو و بالنهاییه برای تجمع عقاید اکثر آن‌ها بر اصل واحد

به نظر رسیده است، یکی همین انتشار مجله است که فوقاً ذکر شد. ولی این مجله البته تنها برای تعقیب همین یک مقصود نخواهد بود.

مقصد مهم دیگری که از آن باید متذکر شد، یادداشت‌های تاریخی راجع به مدنیت و تربیت ایران است، در صورتی که لزوم مقایسات در این موضوع قهراً سبب خواهد شد که از تاریخ تربیت و تمدن ملل دیگر آگاهی حاصل گردیده و به هواخواهان دانش مجال دهد که از این راه، هم به افاضه فیوضات علمی و هم به اکتساب فضایل دیگران مشغول گردند. سومین فایده که به نظر می‌رسد این است که در تعقیب نشر این مجله می‌توان در زمان‌های آتی حتی الامکان به جامعه حالی کرد که اتخاذ چه تصمیمی متناسب با ترقی معارف خواهد بود. و به علاوه می‌توان به وسیله مجله اختصاصی معارف، از ذوق ارباب اطلاع و بدایع افکار هوشمندان استفاده‌های مهمی نمود که شرح آن در این لایحه نمی‌گنجد و دور از حقیقت نیست اگر تصور کنیم که احاطه و اطلاع به این قبیل افکار برای ترقی معارف ایران خیلی با اثر و گران بها است.

در محیط این دلایل و براهینی که به منزله بدیهیات قضایای معارفی محسوب می‌شوند، تصمیم شده است که مجله مذکور به اسم «تعلیم و تربیت» موسوم و هر ماهه مرتباً انتشار یافته، مقاصدی که از آن اجمالاً ذکر شد، موضوع نشریات و مقالات این مجله باشند. و چون در طبع و توزیع مجله تعلیم و تربیت یک نوع مراقبت و اهتمام کافی لازم می‌باشد، وزارت معارف به آقای میرزا علی اصغر خان حکمت، رئیس تفتیش وزارت معارف مأموریت می‌دهد که در طبع و نشر این مجله اقدام نموده، لازمه سعی و مراقبت را در حسن اداره آن مرعی دارد.»

علی اصغر حکمت (۱۳۵۹-۱۲۷۱)، سیاست‌مدار، ادیب، شاعر، نویسنده و مترجم معاصر ایرانی بود. چندین دوره عهده‌دار مقام وزارت، نخستین رئیس دانشگاه تهران و بنیان‌گذار کتابخانه ملی در مقام وزیر فرهنگ و معارف وقت و بنیان‌گذار نشریه فروغ تربیت نیز بوده است.

علی اصغر حکمت در فروردین ۱۳۰۴ خورشیدی دربارهٔ مجله تعلیم و تربیت در سه‌صفحه مطالبی از این قرار مطرح کرد: «مجلهٔ تعلیم و تربیت که اینک از نظر خوانندگان عظام می‌گذرد، مجموعه‌ای است که به مباحث تربیت و تعلیم و اموری که به این رشته مربوط‌اند، اختصاص دارد. تأسیس مدارس جدید، افزایش دائمی عدهٔ معلمین و لزوم نشر اطلاعات مفیده و توجه به مسائل فنی، همه اسباب و عللی بودند که وجود چنین نشریه‌ای را انعام [الزام] می‌کردند. بنابراین وزارت معارف از آغاز سال ۱۳۰۴ شمسی مجلهٔ تعلیم و تربیت را در تحت نظر و سرپرستی ادارهٔ تفتیش تأسیس می‌نماید. این‌گونه مجلات و مطبوعاتی که مختص انور معارفی است در ممالک مختلفه، صدها انتشار می‌یابد. بی‌موقع نبوده است اگر در مملکت ما نیز قدمی سوی این مقصود برداشته، برای علاقه‌مندان رشد و نمو معارف ایران، مجموعه‌ای حاوی اطلاعات مفیده و احصائیه‌های صحیح و مباحث فنی تهیه و تقدیم گردد. برای این که توجه ملل مختلفهٔ عالم به این رشتهٔ مطبوعات معلوم شود، مختصری از تاریخ پیدایش و احصائیه‌های آن‌ها را ذیل به نظر خوانندگان می‌رساند.

بدیهی است مطبوعات اختصاصی هر فنی فقط با رشد و نمو همان فن ترقی می‌نماید. به‌همین دلیل مطبوعات مربوط به تعلیم و تربیت، نظر به وسعتی که این علم در قرن نوزدهم مسیحی حاصل کرد، در همان قرن به‌ظهور رسید. قبل از انتشار این‌گونه مجلات اختصاصی، یک قسم مطبوعاتی نشر می‌گردید که مقصود از آن‌ها جلب احساسات عامه به طرف تعلیم عمومی بوده است و پیش از آن‌ها هم در اروپا یک نوع مطبوعاتی بوده که برای تربیت و ترقی فکر و دانش مردم طبع و نشر می‌شده. قدیم‌ترین مجلهٔ معارف در انگلیس، یکی سال ۱۷۰۹ موسوم به «تاتلر» (The Tatler) و دیگری در سال ۱۷۱۱ موسوم به «اسپکتاتور» (Spectator) انتشار یافت. در آلمان سال ۱۷۱۳ مجلهٔ «مورالیک» و چینکریفتن» (Moralisch Wochenschriften) به‌ظهور رسید. در فرانسه مطبوعات مخصوصهٔ معارف، بعد از تشکیلات تعلیم عمومی در دورهٔ کنوانسیون و در دورهٔ ناپلئون ظهور نمود. در قرن هیجدهم فقط دو نشریه مهم را می‌توان در زمرهٔ مطبوعات معارفی وارد کرد؛ یکی «مرکور دو فرانس» (Mercure de France) و دیگری «دایرة‌المعارف دیدرو» (Encyclopedia de Dierot). ولی سال ۱۸۱۱ اولین مجموعهٔ تعلیم و تربیت موسوم به «انال دو لدو کاسیون» (Annals de l'Education) منتشر گردید.

پس از این مطلب، حکمت در جدولی، به مقایسهٔ تعداد عنوان‌های مطبوعات در موضوع‌های متفاوت در حدود سال ۱۹۱۵ (زمان جنگ جهانی اول) در کشورهای گوناگون

می‌پردازد. مطابق این جدول، تعداد عنوان‌های مطبوعاتی در انگلستان ۴۶ عنوان، در آمریکا (ممالک متحده) ۶۹ عنوان، در آلمان ۹۸ عنوان، در سایر ممالک اروپا (از قبیل فرانسه، اطریش هنگری، بلژیک، دانمارک، هلند، سوئد، نروژ، ایتالیا، سوئیس، روسیه، اسپانیا و یونان) ۱۱۹ عنوان، و در سایر ممالک آمریکا و مستعمرات، نظیر آرژانتین، استرالیا، برزیل، دماغه امید، شیلی، کوستاریکا، کوما، مکزیک، زلند جدید، جزایر فیلیپین و تسمانیا، ۲۰ عنوان و کلاً در تمام ممالک آمریکا و اروپا ۴۵۲ عنوان بوده است.

سپس حکمت می‌نویسد: «با ملاحظه ارقام فوق به خوبی معلوم می‌شود که مملکت ما از این حیث تا چه پایه عقب مانده و چقدر مایه تأسف خواهد بود که جزایر دور دست بحر محیط به طوری که احصائیه فوق حاکی است، دارای مطبوعات معارفی باشند، ولی مملکت باستانی ایران که مردمش به هوش فطری و حب علم ممتازند، یک چنین نشریه نافع را فاقد باشند. اینک مجله تعلیم و تربیت سعی خواهد کرد، در هر ماه یک شماره که شامل چهل و هشت صفحه و محتوای اطلاعات علمی و رسمی باشد، از نظر خوانندگان عظام بگذراند. البته همان‌طور که وزارت معارف معلمین و متعلمین را به قرائت آن دعوت می‌کند، از ارباب فضل و دانش نیز تمنا دارد، این مجله را بهترین وسیله انتشار افکار و مطالعات دانشمندانه خود دانسته، از حاصل معلومات و تجربیات خود در تعلیم و تربیت و مقالات فنی خوانندگان را بهره‌مند سازند.»

در هر شماره پس از پایان مقالات و قسمت رسمی که معمولاً تا ۳۸ صفحه ادامه داشته و گاهی نیز به بیش از آن رسیده است، از شماره اول تا شماره ۱۲ از سال دوم انتشار، یعنی سال ۱۳۰۵ خورشیدی، کتاب اعتماد بر نفس، اثر ساموئل اسمایلز با ترجمه علی دشتی دیده می‌شود.

در صفحه ۳۵ از نخستین شماره، در مقاله‌ای با عنوان «احصائیه [آمار] تعلیمات دولتی در سال ۱۳۰۳»، به ذکر تعداد مدرسه‌های دولتی، تعداد شاگردان مدرسه‌های دولتی، تعداد فارغ التحصیلان مدرسه‌های دولتی و سپس به میزان بودجه وزارت معارف به تفکیک تخصیص آن به بودجه اداری و مستمریات، حقوق معلمان مدرسه‌های ابتدایی، مدرسه‌های متوسطه، مدرسه‌های عالی و مخارج متفرقه این سه مقطع، اعانه به مدرسه‌های ملی، مدرسه‌های ملل متنوعه و مدرسه‌های ایرانیان در ممالک خارجه، کمک‌خرج محصلان ایرانی در ممالک خارجه، صنایع مستظرفه و متفرقه پرداخته است.

شماره دوم:

شماره دوم تعلیم و تربیت از نظر ظاهر و محتوا مشابه شماره اول بود. در این مجله مقالات فنی و نام نویسندگان آن روی جلد و در فهرست مندرجات عنوان مقالات فنی، بدون ذکر نام نویسنده و همراه با شماره صفحه آمده است.

تعلیم و تربیت

مجله ایست که در هر ماه، حاوی مقالات فنی و اطلاعات رسمی از طرف وزارت معارف منتشر میشود

مقالات فنی شماره دوم

آقای رشید یاسی	تربیت و تعلیم در ایران
میرزا عباسخان اقبال	طرز تدریس جغرافیا
آندره هس	راپورت مسیو آندره هس
میرزا علی امیرخان سکنک	تربیت ابتدایی

بهای سالیانه

همه جا ۲۰ قران و نك نمره ۲ قران است

مدیر مسئول: میرزا طاهرخان سکنک رئیس انتشار

عنوان مراعات: طهران - وزارت معارف - میه تعلیم و تربیت

عنوان نگر افش: طهران - تعلیم و تربیت

مطبعه: نفوس - طهران

فهرست مندرجات شماره دوم از سال اول به قرار زیر است:

■ **قسمت فنی:** تربیت و تعلیم در ایران اثر آقای رشید یاسمی؛ طرز تدریس جغرافیا، اثر آقای میرزا عباسخان اقبال؛ راپورت مسیو آندره هس، اثر آقای آندره هس؛ تربیت اجتماعی، اثر آقای میرزا علی اصغر خان حکمت.

■ **قسمت رسمی:** بودجه معارف در هذه السنه ۱۳۰۴؛ احصائیه کل تعلیمات مملکت؛ نظام نامه مکاتب محلی. متنوعه: تریاک و طفل - تعلیمات ابتدایی در انگلستان؛ بخشش در راه علم؛ بخشش در راه کتاب؛ تلفات زلزله ژاپون؛ کتاب اعتماد بر نفس.

در صفحه ۳۴، مقاله‌ای با عنوان «احصائیه کل تعلیمات مملکت» وجود دارد که اطلاعات آن از دفتر کل احصائیه به دست آمده است. از سال ۱۳۰۱، اداره تفتیش تنظیم و تهیه مقدمات

احصائیه منظمی از کلیه مؤسسات معارفی مملکت را شروع کرد که به تدریج اشکالات آن رفع شد. بر این اساس در این مقاله به ذکر تعداد مدرسه‌های دولتی، ملی، خارجی، مکاتب محلی و مدرسه‌های قدیمه به تفکیک در تهران و حومه، در مجموع ۲۸۰ مدرسه و در ولایات ۱۶۶۲ مدرسه، و نیز تعداد شاگردان به تفکیک دختران و پسران، رایگان و دارای شهریه (اناث مجانی و غیرمجانای و ذکور مجانی و غیرمجانای) در تهران و حومه در مجموع ۲۲۸۷۹ نفر و در ولایات در مجموع ۶۸۱۴۰ نفر، و پس از آن به مقایسه تعداد طلاب مدرسه‌های قدیمه، تعداد آموزگاران، مخارج مدرسه‌ها و مطالبی از این دست، در تهران و ولایات پرداخته و در نهایت در جدولی با عنوان «مدارس خارجی در ایران»، به ذکر انواع ملیت‌ها و مقایسه تعداد مدرسه‌ها و تعداد شاگردان به تفکیک دختر و پسر به وسیله اعداد و ارقام پرداخته است.

پشت جلد اکثر شماره‌ها به تبلیغ اختصاص دارد. در شماره دوم، تبلیغی از تقویم وزارت معارف دیده می‌شود که در آن بیان شده است: تقویم وزارت معارف مجموعه مفیدی از اطلاعات نجومی و کلمات و اشعار بزرگان را دارد و با قیمت دو ریال به خوانندگان عرضه می‌شود. همچنین محل تک فروشی نشریه تعلیم و تربیت، این چهار مکان تعیین شده بود:

۱. وزارت معارف، دفتر مجله تعلیم و تربیت؛
۲. خیابان ناصریه جنب دارالفنون، کتابخانه وزارت معارف؛
۳. میدان سپه، کتابخانه بروخیم؛
۴. جنب شمس‌العماره، کتابخانه ادب.

تعلیم و تربیت

جمله ایست که در هرماء حاوی مقالات فقهی و اطلاعات رسمی از طرف
وزارت معارف منتشر میشود

مقالات فقهی شماره سوم و چهارم

آقای حاج میرالسلطنه عالم قرآنی و فقیه	تألیف اصول تعلیم مدرسه عمومی در آرزوی
آقای میرزا علی امیرخان حکمت	پروپوزور همکلی انگلیسی
میرزا اسمعیل خان یکنانی	تربیت از نقطه نظر اجتماعی
میرزا امجدخان چمر	زبان پارسی (منظوم)
مستر بویس آمریکایی	تبدیلت علمی دو باب تربیت

بهای سالیانه

همه جا ۲۰ قران و نیک نمره ۲ قران است
مدیر مسئول: میرزا علی امیرخان حکمت رئیس تفتیش
عنوان براسالت: طهران - وزارت معارف - مجله تعلیم و تربیت
عنوان نگارانی: طهران - تعلیم و تربیت
مطبعه: «تلاوس» - طهران

شماره های سوم و چهارم:

شماره های سوم و چهارم از سال اول در یک مجلد با تعداد صفحات کمی بیش از دو برابر، ولی با همان قیمت تک فروشی، منتشر شد. فهرست مطالب شماره های ۳ و ۴ از این قرار است:

قسمت فنی: تهذیب اصول تعلیم، اثر آقای حاج مخبرالسلطنه؛ مدارس عمومی در آتازونی، اثر خانم فلرانس بیلینگز؛ پروفسور همکلی انگلیسی، اثر آقای میرزا علی اصغر خان حکمت؛ تربیت از نقطه نظر اجتماعی، اثر آقای میرزا اسمعیل خان یکنانی؛ زبان پارسی (منظوم)، اثر آقای میرزا احمد خان بدر؛ تتبعات علمی در باب تربیت، اثر آقای مستر بویس آمریکایی؛ جوانان پیش آهنگ؛ حفظ الصحه اطفال در سنوات تحصیلی؛ راه نو.

قسمت رسمی: ابلاغ مقام ریاست وزراء؛ راپورت امتحانات

نهایی مدرسه های طهران؛ متحدالمال ها؛ احصائیه؛ متنوعه؛ مسابقه؛ کتاب اعتماد بر نفس (ترجمه آقای علی دشتی).

در این شماره در مقاله ای با عنوان «راپورت امتحانات نهائی مدارس طهران»، تاریخ شروع و پایان امتحانات کتبی و شفاهی در دوره های عالی، متوسطه، دوره شش ساله ابتدایی و مدرسه صنعتی آلمانی در جدولی و نتیجه امتحانات نهایی مدرسه های تهران که در آن تعداد شاگردان کلاس، داوطلبان، قبول شدگان و مردودان در دوره های مذکور در جدول های دیگری ذکر شده است. نکته جالب در این جدول ها، آشنایی با نام مدرسه های آن زمان در دوره های متوسطه و دوره شش ساله ابتدایی به تفکیک دختران و پسران، به همراه عددی است که بیانگر تعداد شاگردان هر کلاس و داوطلبان و نیز تعداد قبول شدگان و مردودان است. سپس جدولی را می بینیم که حاوی اسامی فارغ التحصیلان مدرسه های عالی، سال ششم متوسطه، کسانی که دیپلم و لیسانس گرفته اند، شاگردان دیپلمه طب، دیپلمه دوا سازی، دیپلمه های کلاس ششم علمی و همچنین ادبی، است. ناگفته نماند که در این جدول تنها اسامی پسران ثبت شده و اسم شاگرد در یک ستون و اسم ولی یا نام خانوادگی در ستونی دیگر آمده است؛ برای مثال، سید علی اکبر، فرزند سید محمد خان.

در این شماره، مسئولان مجله از انتشار اولین شماره «مجله آینده» با مدیریت دکتر افشار خبر می دهند و نیز به برگزاری مسابقه ای با دو موضوع متفاوت می پردازد:

۱. در موقع تعطیل تابستان برای محصلین مدارس ابتدایی و متوسطه اشتغال به چه امور مفیدتر است که وقت را به بطالت نگذرانند و در عین حال کار دماغی خسته کننده نیز نداشته باشند؟

۲. در دستور رسمی تحصیلات دوره ابتدایی ذکور و اناث، چه اصلاحاتی لازم می‌باشد؟

جوایز این مسابقه عبارت بودند از: دو جلد کتاب «تاریخ جهانگشای جوینی» طبع فرنگستان به نفر اول در سؤال اول، یک جلد کتاب «چهار مقاله» نظامی عروضی به نفر دوم در سؤال اول، یک دوره «لغت اقرب الموارد» به نفر اول در سؤال دوم، و یک جلد کتاب «المعجم فی معانی اشعار العجم»، چاپ فرنگستان به نفر دوم از سؤال دوم.

شماره پنجم:

شماره پنجم از سال اول، در مرداد ۱۳۰۴ در ۴۰ صفحه منتشر شد. فهرست مندرجات آن به این شرح است:

■ **قسمت فنی:** تهذیب اصول تعلیم، اثر آقای حاج مخبر السلطنه؛ تحصیل علم یا ترقی عقل، اثر آقای دکتر ولی‌الله خان نصر؛ فکر یک طفل ایرانی در قدیم (منظوم)، اثر آقای میرزا حیدر علی کمالی؛ چند کلمه از حفظ‌الصحه در مدارس ابتدایی، اثر آقای دکتر علیخان (حکیم اعظم)؛ کتاب «منیه المرید فی آداب المفید و المستفید»، اثر آقای میرزا علی اصغر خان حکمت؛ تربیت و تعلیم در ایران، اثر آقای رشید یاسمی.

■ **قسمت رسمی:** ابلاغ مقام منبع ریاست وزراء؛ مدارس آذربایجان؛ کتاب اعتماد بر نفس (ترجمه آقای دشتی). نکته جالب در شماره پنجم، داشتن جدول‌هایی نظیر جدول‌های شماره ۳ و ۴، ویژه مدرسه‌های آذربایجان است.

شماره ششم:

شماره ششم از سال اول، در شهریور ۱۳۰۴ در ۴۸ صفحه منتشر شد. فهرست مندرجات آن به قرار زیر است:

■ **قسمت فنی:** تهذیب اصول تعلیم، اثر آقای مهدی قلی خان هدایت (حاج مخبر السلطنه)؛ تحصیل علم یا ترقی علم، اثر آقای دکتر ولی‌الله خان نصر؛ رئیس کل معارف؛ اولین زنی که به عضویت آکادمی نائل شده است، روش تدریس علوم ریاضی، اثر آقای میرزا غلام حسین خان رهنما؛ غنیمت جوانی؛ باغبان (منظوم)، اثر طبع آقای میرزا علی اصغر خان حکمت؛ تربیت از نقطه نظر اجتماعی، اثر آقای میرزا اسمعیل خان یکانی؛ جشن دویستمین سال آکادمی علم در روسیه؛ تربیت جسمانی، اثر آقای میرزا علی اصغر خان حکمت؛ ورزش (منظوم)، اثر طبع آقای رشید یاسمی؛ داوطلبان

مدارس عالی‌ه در انگلستان؛ کتاب اعتماد بر نفس (ترجمه آقای شیخ‌علی دشتی).

در صفحه ۱۳، زیر عنوان «اولین زنی که به عضویت آکادمی نائل شده است» این طور آمده است: «دکتر س. فلورانس ری‌نا سابین (Sabin)، پروفیسور هستولوژی آهیستولوژی یعنی روان‌شناسی، در کلژ طبی (جونس هوبکنس) به عضویت آکادمی ملی علوم آمریکا انتخاب گردیده است. مشارالیها اولین زنی است که برای چنین مقامی برگزیده شده و اولین زنی است که به مقام پروفیسوری در مدرسه درجه اول طب نائل گردیده و اولین زنی است که به ریاست جمعیت علمای علم تشریح آمریکا نامزد شده و اولین زنی است که در هیئت محققین مؤسسه طبی (رکفلر) عضویت پیدا کرده است.»

در صفحه‌های ۱۸ و ۱۹، شعری با عنوان «باغبان» که سروده حکمت است، چاپ شده است. در این شماره «نقشه نمایش مدارس طهران» را شاهدیم. این نقشه بر حسب دستور اداره تفتیش وزارت معارف با مقیاس یک شانزده هزارم در مطبعه مروی طبع شده است. پشت جلد این شماره، کتاب‌های تازه منتشر شده در موضوع‌های ادبی، تاریخی، اقتصادی و دینی، و همچنین رمان، با ذکر نام نویسنده و قیمت آن درج شده است. در شماره‌های ۳ و ۴ مسابقه‌ای برگزار شده بود که در این شماره یک‌ماه به زمان آن افزوده شد.

شماره هفتم:

شماره هفتم از سال اول، در مهر ۱۳۰۴ در ۵۶ صفحه منتشر شد. فهرست مندرجات آن به این شرح است:

- **قسمت فنی:** تهذیب اصول تعلیم، از آقای مهدی‌قلی‌خان هدایت (حاج‌مخبرالسلطنه)؛ تربیت اراده، از آقای میرزا عیسی‌خان صدیق؛ عزم و اراده (منظوم)، از آقای میرزا اسمعیل‌خان ناصح؛ دو خطابه در انجمن روابط ایران و آمریکا، از آقای پروفیسور آلبرت لیبیر (ترجمه آقای میرزا احمد خان اردشیر معلم انگلیسی دارالفنون) و آقای پروفیسور ادوارد نیکلای؛ روش تدریس علوم ریاضی، از آقای میرزا غلام‌حسین‌خان رهنما؛ دانش‌آموزی و مال‌اندوزی، گفتار فرخ پدر (منظوم)، از بدیع‌الزمان خراسانی.
- **اخبار علمی:** پادشاهان قرن بیستم؛ جشن رصدخانه گری‌نویچ؛ فهرست کتب علمی؛ شورای بین‌المللی تحقیقات علمی؛ معارف در روسیه؛ از هنرها چه به؟
- **قسمت رسمی:** متحدالمال‌ها؛ معارف فارس در ۱۳۰۴-۱۳۰۳؛ اخبار مدارس؛ کتاب اعتماد بر نفس (ترجمه آقا شیخ‌علی دشتی).

در این شماره آمده است که جشن دویست و پنجاهمین سال تأسیس رصدخانه گری‌نویچ در انگلستان برگزار شد. بنیان این رصدخانه در دهم اوت ۱۶۷۵ در زمان سلطنت

شارل دوم گذاشته شد. مقصود از تأسیس این رصدخانه، هدایت دریانوردان و تسهیل در امر کشتی رانی بوده است.

در بخش متحدالمال‌ها، همه نام‌های اداری و بخشنامه‌های ثبت شده در وزارت معارف در موضوع‌های مختلف منتشر شده است. نامه‌ای از طرف دکتر ولی‌الله، در تاریخ ۲۲ مهر ماه ۱۳۰۴، با شماره اداره کل معارف نمره ۵۱۱۸، با عنوان دستور ساعات ورزش، خطاب به مدیران مدارس ابتدایی دولتی است، با مفهوم قرار دادن یک ساعت ورزش جزو ساعات تدریس و یک ساعت دیگر در اوقات فوق‌العاده تا به درس ورزش اهمیت داده شود.

در این شماره از تعلیم و تربیت، جدول مقایسه‌ای آمار تعداد مدرسه‌های دخترانه و پسرانه و تعداد دانش‌آموزان دختر و پسر در سال‌های ۱۳۰۲ تا ۱۳۰۴ درج شده است. متن سخنرانی پروفیسور پوپ آمریکایی در موضوع «صنایع ایران در گذشته و آینده» که در تهران ایراد شده بود، نیز به دلیل اطلاعات سودمند آن، توسط مجله تعلیم و تربیت به فارسی ترجمه و ضمیمه این شماره از نشریه، در ۴۶ صفحه چاپ شده است.

شماره‌های هشتم و نهم:

شماره‌های هشتم و نهم از سال اول، در یک مجلد در آبان و آذر ۱۳۰۴، در ۷۲ صفحه منتشر شده است. فهرست مندرجات آن به قرار زیر است:

□ **قسمت فنی:** تهذیب اصول تعلیم، از آقای مهدی قلی‌خان هدایت (حاج مخبرالسلطنه)؛ انجمن آثار ملی، از آقای میرزا علی اصغر خان حکمت؛ ادب یا نسب، نقش فردوسی (منظوم)؛ تعلیم غیر از تربیت است، از آقای میرزا احمدخان بدر (نصیرالدوله)؛ بلبل و چنگ (منظوم)، از کتاب سرگذشت اردشیر اثر وحید دستگردی؛ تربیت اراده، قیمت انسان؛ دو خطابه در انجمن روابط ایران و آمریکا از پروفیسور ادوارد نیکلای؛ تربیت از نقطه نظر اجتماعی، از میرزا اسمعیل خان یکانی؛ نسب و ادب، تربیت نسوان و مولیر، از مادام هس؛ متخصصین تربیت چه می‌گویند؟؛ کریتن از آقای رشید یاسمی؛ اخبار علمی، معارف در ممالک دیگران؛ شاگردان مدارس یونان؛ متنوعه.

□ **قسمت رسمی:** احصائیه کل مدارس طهران؛ کتاب اعتماد بر نفس (ترجمه آقا شیخ علی دشتی).

شماره دهم:

شماره دهم از سال اول، در دی ماه ۱۳۰۴ در ۸۰ صفحه با فهرست مندرجات زیر منتشر شد:

□ **قسمت فنی:** تهذیب اصول تعلیم، از آقای مهدی قلی‌خان هدایت (حاج مخبرالسلطنه)؛ کلمات معلمین بزرگ؛ تعلیم غیر از تربیت است، از آقای میرزا احمدخان بدر

(نصیرالدوله)؛ تربیت اراده، از آقای میرزا عیسی‌خان صدیق؛ هنر (منظوم)، از آقای بدیع‌الزمان خراسانی؛ کریتن یا رساله تکلیف، از آقای رشید یاسمی؛ تواضع، اثر مدیر مجله؛ معارف مصر، اثر مدیر مجله؛ مجلات علمی عالم؛ تعلیمات عمومی ابتدایی در روسیه؛ دانا و مرگ.

■ **قسمت رسمی:** فوت پروفیسور ادوارد براون؛ اصلاح کتب مدارس؛ اخبار مدارس؛ متحدالمال‌ها، شامل اصلاح پروگرام ابتدایی، ابلاغ پروگرام متوسطه؛ تحقیقات راجع به تعلیم ابتدایی عمومی؛ احصائیه حومه؛ نقشه حومه با مقیاس یک‌ششدهزارم؛ کتاب اعتماد بر نفس (ترجمه آقا شیخ‌علی دشتی).

ضمیمه شماره ۱۰ مجله تعلیم و تربیت، کتابچه‌ای است حاوی نطق‌ها و خطابه‌هایی که روز ۲۶ دی ماه ۱۳۰۴ به مناسبت سوگواری پروفیسور ادوارد براون، در تالار وزارت معارف ایراد شده است. قیمت هر جلد از این ضمامم ۲۵۰۰ دینار و در کتابخانه‌های «طهران» و «بروخیم» به فروش می‌رسید.

شماره‌های ۱۲ و ۱۱ از سال اول، این نشریه در ۹۰ صفحه در ماه‌های بهمن و اسفند ۱۳۰۴ با این فهرست مطالب منتشر شده است: تهذیب اصول تعلیم، از آقای مهدی‌قلی‌خان هدایت (حاج مخبرالسلطنه)؛ دانائی؛ تعلیم غیر از تربیت است، از آقای میرزا احمدخان بدر (نصیرالدوله)؛ جوانی و علم؛ معلم و شاگرد (منظوم)، از آقای ملک الشعراء بهار؛ کلمات بزرگ معلمین؛ تحصیل دواسازی، از آقای دکتر اشترونک؛ علم و اخلاق؛ کریتن، از آقای رشید یاسمی؛ شرف علم؛ شمه‌ای از علم‌التعلیم از مسیو سیلوستر؛ همت بلند؛ فهرست معارف ممالک عالم؛ ضربه عصا، از ح.ع؛ جوان دانش‌طلب؛ راپورت عملیات شورای عالی معارف. در پایان این شماره، قانون شورای عالی معارف که در عقرب ۱۳۰۰ در مجلس شورای ملی تصویب شده و مشتمل بر دو فصل و یک خاتمه است، و همچنین فهرست مندرجات سال اول مجله تعلیم و تربیت، منتشر شده است.

منابع و مأخذ

۱. آشوری، مهران (۱۳۸۷)، فهرست مجلات کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران از آغاز تا پایان ۱۳۸۵. دانشگاه تهران. کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد. تهران.
۲. تعلیم و تربیت، نشریه.
۳. سایت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به آدرس: <https://www.farhang.gov.ir/fa/intro/history>
۴. شهبازی، عبدالله (۱۳۸۵)، زندگی و زمانه علی دشتی. مؤسسه فرهنگی و پژوهشی دانشنامه فارس. شیراز.